

kratični spomini iz starega sveta niso mogli streti fevdalizma, ki je postal v srednjem veku edinoveljavna politično-socialna oblika. Bohotno je vzcvetelo viteštvo, v katerem se je bratil pesniški polet s telesno močjo, prikupna galantnost s plemenitim duhom. Okoli dvorov se je zbirala duhovitost in bogastvo, ki je rodilo svojo romantično kulturo in nujno romantično umetnost, ljudstvo pa je zamiralo v politični in umski onemoglosti.

V enajstem in dvanajstem stoletju so nastajala mesta, ki so bogatela in se vsestransko krepila, v katera so se izlivala vsa kulturna pota. Religiozno dramo, ki je prej klila po vaških cerkvah, so presadili semkaj in meščanstvo jo je začelo gojiti v velikem stilu; najemalo si je stalne igralske družbe; trošilo velike denarje za dekoracijo in kostume in tako pripravljalo oder, da stopi nanj in spregovori Lope de Vega in Calderon in Shakespeare. Na ta način se je zgodovini že v drugič primerilo, da je prezgodaj ali prepozno rodila veliko deco, ki jim ni mogla najti zibeli, da bi jih vanjo položila: Calderon in Shakespeare sta bila in sta še sedaj elitna umetnika, dasi bi njuna beseda morala govoriti množicam.

In potem — o, predobro poznamo tisto žalostno pot, ki jo je hodila historija našega rodu. Ljudstvo je padalo v bedo in okorelost, ki je klicala v nebo in pekel po maščevanju, umetnost se je pa grela v salonih ter se izborna počutila; pravijo, da so tedaj živeli klasiki Racine, Corneille, Molière in da niti blazni ljudje niso jemali v misel ljudske umetnosti. Po vsem, kar sem govoril, popolnoma jasno. Ta klic je prišel šele v našem času in pomeni velike dogodke, govori toliko kot vsa zgodovina.

* * *

Danes smo na tem, da pomeni ljudska umetnost toliko kot umetnostna sleparija. In to ni neopravičeno. Na odru uspeva kosmat dovtip, rokovnjaško junaštvo, neumetniška genljivost, moralizujoča tendenca, bedasto kričeča scena. Če bi hotela biti naša gledišča res ljudska gledišča, bi s tem izvršila umetniški samomor, ker ljudstvo ne razume več umetnosti.

Tako je. Ljudstvo ne razume več umetnosti in ne narobe, kot bi umetnost ne razumela ljudstva. Umetnik popolnoma dobro ve, da to, kar piše, ni ljudsko, pa si ne more nič zato, ker ni zrastel na ljudskih tleh, ker se ni vzgojil med ljudstvom, ker so njegove težnje popolnoma drugačne kot težnje ljudstva, ker stoje pred njimi novi problemi, o katerih ljudstvo ničesar ne ve. Tega ni kriva moderna umetnost, tolikokrat proklinjana in stokrat krivično obsojena, temuč vse tisto ozračje, v katerem umetnik živi. Zastonj je kriviti moderno vseh mogočih in ne-

mogočih grehov, ker s tem ne spravimo resnice s sveta. Postavite ljudstvo pred katerokoli Shakespearejevih dram, pred njegov humor, poln silne dialektike, pred njegovo genialno tragiko, ki iztisne iz srca zadnjo kapljico krvi. Obsoditi boste morali starega Angleža, da rešite čast in veličanstvo ljudstva. Toda ravno tako bi morali obsoditi vso moderno vedo, zakaj jasno je, da je tudi ta tuja ljudstvu — koliko smrtnih obsodeb! In ko bi bil slednjič oproščen morda Burns ali Koljcov ali Ševčenko ali — bolj iz dobrosrčnosti kot iz resnicoljubja — deloma tudi Tolstoj, tedaj se bi pokazalo, kako so

BELOKRANJSKI ČREDNIK

sodniki krivični. Kajti vsi ti so bili po svoji srečni usodi deležni ljudskega življenja, ali če se točneje izrazim, ljudske kulture in ta jih je izbrala za ljudske poete, ker niso mogli sami izbirati druge poti. Kdor pa živi v svetu moderne inteligence, komur so se vsi ti novodobni dvomi zajeli v dušo, ta si lahko iztakne oči, ogrne raztrgani plašč starega grškega berača in pevca, obesi popotno torbo čez ramo, a kljub temu ne bo Homer.

Razdalja med inteligenco in ljudstvom je preširoka, da bi postala umetnost inteligence čez noč ljudska umetnost. Dve kulturi si stojita nasproti in